אם יש בו מום יעלה וישחוט, ואם לאו לא ישחוט, *ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן: גמ' במאי קא מפלגי: אי נימא ברואין מומין קמפלגי דר' יהודה סבר רואין מומין ביו"ט ור' שמעון סבר אין רואין מומין ביו"ט, ולפלגו ברואין מומין דעלמא? בכור שנפל לבור אצטריכא ליה סד"א משום צער בעלי חיים, לעולם ולסקיה *בר' יהושע, קמ"ל, אי הכי לא ישחוט לא יעלה וישחוט מבעי ליה? לא צריכא דעבר ואסקיה סד"א לשחטיה קמ"ל, לשחטיה, הא תם הוא? לא צריכא דנפל ביה מומא, והא מוקצה הוא? אלא דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב והשתא הוה ליה מום קבוע מהו דתימא דעתיה עלויה ונשחטיה קמ"ל: ת"ר בכור תם שנפל לבור ר' יהודה הנשיא אומר ירד ממחה ויראה: אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט, אמר לו ר' שמעון בן מנסיא: דברי אמרו אין רואין מומין ביום טוב כיצד נולד בן מום מערב י"ט אין מבקרין אותו ביו"ט, נולד בו מום ביו"ט

מום יש בו מום. על כרחך ר' יהודה מוקלה היה ליה וכמוס הטפל בו ביום טוב לא שרי דלמא דעתיה עלויה מתחמל וה"ק בכור בעל מום שלא הראהו לחכם מבעוד יום להתירו ונפל לבור ביו"ט. ירד ממחה וירא מום שהיה בו לחתול אם מום קבוע הוא יעלה וישחוט משום דמוקלה ליכא דמתחמל דעתיה עלויה: אין זה מן המוכן. ולו משום מוקלה אסור ליה דהא ליה ליה מוקלה אלא לפי שמתירו ביו"ט נראה כמתקנו *דהוה ליה כדן דין דגזור ביה משום שבות ובו"ק אין התרתו היתר ואינו מוכן להכשר: גמ' מי נימא ברואין בו'. דהא ודאי משום מוקלה לא הוי טעמייהו דאפכא שמעינן להו אלא משום ראיית מום דר"ש סבר אין רואין כיון דהוה ליה כיוסב ודן דין: לפלגו בעלמא. בלא נפל לבור: לעריס. לומר ודאי ימלא בו מום: ולסקיה כרבי יהושע. דאמר בפרק מטילין (נקמן דף לז:) אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון ע"מ לשחטו ואינו שוחט, וחוזר ומעלה את השני אלא זה שוחט אלא זה שוחט: מי סברי. דנפילת בור דנקט לאשמועינן דלא יעלהו נקט ליה, ואם לאו, לא יעלהו" מכני ליה דהא עיקר משום העלאה נקט לה ושחיטה פשיטא לן: לא צריכא דעבר ואסקיה. ומשמעותא דלא לסקיה, מרישא ש"מ דקתני "ירד הממחה וירא" ולא קתני "עלהו וירא" והלר אשמועינן אחריתי — דאי עבר ואסקיה לא מצא בו מום לא ישחוט: דנפל ביה מומא. השתא-וה"ק אם יש בו מום הקבוע מע"ט יעלה וישחוט ואם לאו דלא היה מע"ט אפילו עבר והעלהו לא ישחוט: והא מוקלה הוא. אי מתחמל לא הוה ביה מום בלל פשיטא דלא ישחוט דהא אשמעינן רבי יהודה בכמה דוכתי דאית ליה מוקלה: קמ"ל. דאי לא הוה קבוע מערב י"ט לא ישחוט משום דמוקלה מחמת איסור הוה אי נמי משום דעבר ואסקיה: בכור תם שנפל לבור" גרסינן בברייתא דליתי להו מוקלה להכי תנאי בבכור דכל שעתא דעתיה עלויה שמא יפול בו מום: ירד מומחה. ולא לעריס ולסקיה: ר' יהודה הנשיא הוא רבי ולאו הייט רבי יהודה דמתניתין דסתם ר' יהודה הוא ר' יהודה בר אלעאי: אם יש בו מום. אפילו נפל בו היום: יעלה וישחוט. דליתי ליה מוקלה בבכור: ואם לאו. ועבר ואסקיה לא ישחוט אפילו נפל בו מום לאחר העלאה וקנסא הוא משום דעבר ואסקיה [ר"ת"ל] לא ישחוט לא יעלה בהערמת שחיטה קאמר, דלא ישחוט לא אטריך דהא תם הוא, ומתניתין דלא שנינן הכי משום דמתניתין לא מצינן לאוקומה בתם משום דרבי יהודה מוקלה אית ליה ולא מצי למימר אם יש בו מום שנפל בו בי"ט יעלה וישחוט וכיון דע"כ בבעל מום תוקמה לא אטריך לשויי סיפא בשעת דחיקא ולמימר דלא ישחוט לא יעלה קאמר דהא מצי לשויא ספיר כדשנינן דאשמעינן ואם לאו דלא היה קבוע מבעוד יום דאפילו עבר ואסקיה לא ישחוט ואע"ג דאתעביד ליה מום קבוע השתא: {לשון אחר לא גרס בברייתא "בכור תם" אלא כי מתני' גרסינן בברייתא "בכור שנפל לבור" ומתוקמא הכי בכור שנפל לבור ר' יהודה הנשיא אומר ירד ממחה וירא דלא גערים ונסקיה מעיקרא: אם יש בו מום. אם ימלא בו מום הידוע שהיום לא נעשה' יעלהו וישחוט ואם לאו אלא נפל בו מום היום אפילו העלהו לא ישחוט ורבי יהודה *כשיאה ליכא למפרך כדפרכינן לעיל פשיטא דלא ישחוט דהא מוקלה הוא דלמו לדידיה אטריך דהשתא הוא דאשמעינן דאית ליה מוקלה}: מ"ל ר' שמעון בן מנסיא הרי אמרו. רבותיו דורות שלפניו אין רואין מומין דר"ש בן יוחי מדורות שלפניהם היה ורבי תלמידו היה כדאמר במסכת ערובין (דף נא:) ובמסכת שבת (דף קמז:) א"ר כשהייתי לומדים תורה אצל ר שמעון בחקוע הייט מעלין לו שמן כו' וקאמר ליה ר' שמעון בן מנסיא לרבי הרי נחלקו בה דורות שלפניו וגזל לאומרא: נולד בו מום מע"ט. רבי שמעון בן מנסיא מפרש מלתיה דר' שמעון בן יוחי וה"ק הרי אמר ר"ש בן יוחי אין רואין מומין כילד נולד בו מום מערב י"ט אין מבקרין אותו לכתחלה אבל אם עבר ובקרו שוחטו שהרי אינו מתקן כל כך שקרוב היה בין השמשות להיות מתוקן שלא היה מחוסר אלא ראיית חכם:

ע"כ לא בעי למימר דאין זה מן המוכן שהוא מוקלה דהא ר"ש לית ליה מוקלה אלא ה"פ כל שאין מומו ניכר שלא ראהו חכם מע"ט ולא היה יודע אם היה קבוע אין זה מן המוכן כלומר אין היתרו היתר דאין מוכן להכשיר דאין רואין מומין ביו"ט וטעמא משום דגרלה כמתקן לו כדן לא הדין שהוא אסור משום שבות ע"כ פירש רש"י וקשה דאין זה מן המוכן משמע דאפילו בקרו חכם כיון שלא יודע שהוא מום קבוע מאתמול אוסר ר"ש ולפ"ה משמע דוקא דאינו מוכן להכשיר לכתחלה הא דיעבד שפיר דמי וע"ק דבשבת מוכח בהדיא בפרק כירה (שבת דף מו: ושם) דמטעם מוקלה קאמר דפריך מהכא דר"ש אית ליה מוקלה והא לית ליה מוקלה לר"ש לכן ס"ל דמטעם מוקלה קאמר דאין זה מן המוכן ואפילו עבר ובקרו מ"מ אסור משום מוקלה ופליגי ברואין מומין וגס - פליגי במוקלה מיתורא דקתני אין זה מן המוכן והא דפריך הכא בגמ' לפלגו ברואין מומין בעלמא ר"ל דלא נפל לבור ולעולם כלישנא דמתניתין דמוקלה וכן הא דקאמר בגמרא מהו דתימא כיון דדעתיה עלויה כשחטיה קמ"ל ר"ל דאסור משום מוקלה ואפילו אם בקרו בדיעבד אף לר' יהודה כיון שלא היה בו מום קבוע מאתמול ור"ש אסר אפילו אם היה בו מום משום מוקלה כדפירש' דלא כאלדא בר אוכמי וא"ת מ"ש דבכל דוכתא מחמיר רבי יהודה טפי במוקלה מרבי שמעון וי"ל דטעמא דבה לית ליה הואיל דס"ל דרואין מומין ביום טוב וידוע שמום קבוע היה מאתמול א"כ אין כאן מוקלה דהא מאתמול דעתיה עלויה אבל לר"ש לית ליה דאין רואין מומין הלכך לאו דעתיה עלויה מאתמול על כן אסור אפילו אם בקרו בדיעבד:

תנו רבנן בכור אם שנפל לבור ה"ג: דר' יהודה הנשיא ליה מוקלה דקאמר אם יש בו מום קבוע ואפילו אם נפל בי"ט יעלה וישחוט ולית להו תנאי מוקלה בבכור דלעולם דעתו עליו שמא יפול בו מום ואם לאו אם אין בו מום מאליו לא ישחוט וא"ת פשיטא והא תם הוא וי"ל לא יעלה בהערמת שחיטה כדפירש' לעיל ועל ר' יהודה דמתני' לא בעי לשויי הכא דלא בעי לשויי שעות דחיקא ולא יעלה בהערמת שחיטה קאמר הואיל דאית ליה שעות אחרינא דר' יהודה אית ליה מוקלה בבכור וצריך לאוקומי בבעל מום ע"כ דהא אית ליה מוקלה אבל לרבי יהודה הנשיא דלית ליה מוקלה בבכור דהא בתם שנפל לבור מיירי לא מצי לשויי הכי שנפל בו מום קבוע בי"ט כדמשני לרבי יהודה במתניתין עוד פרש"י פי' אחר דלא גרס תם בברייתא אלא ה"ג בכור שנפל לבור וכו' אם יש בו מום קבוע שידוע בו מום מערב י"ט ישחוט ואם לאו אלא נפל בו מום היום לא ישחוט אפילו אם העלהו משום דהוי מוקלה ולרבי יהודה נשיא לית ליה מוקלה ולא פריך הש"ס כדפריך הש"ס לעיל לרבי יהודה דמתני' פשיטא דמוקלה הוא דודאי לרבי יהודה דמתני' פריך שפיר דמאי אטריך לאשמועינן אי משום מוקלה בהרבה מקומות אשמעינן דרבי יהודה דמתני' לית ליה מוקלה אבל לרבי יהודה הנשיא אטריך לאשמועינן (דרבי יהודה) דלית ליה מוקלה ותימה דבשלהי מכלתין (דף מי) מספקא ליה לרבי יהודה הנשיא אי לית ליה מוקלה ואמאי לא פשיט ליה מהכא וי"ל דלא פשיט להכיח מהכא דאיכא לפרושי תרי לישני כדפי' דלחד לית ליה מוקלה ולחד לית ליה מוקלה ומספקא ליה אי כהאי לישנא אי כהאי לישנא לכך לא היה לו להוכיח מהכא: [וע"ע תוספות שבת מה: ד"ה לדבריו]:

אם יש בו מום יעלה וישחוט. אם לא ישחוט אלא ר' שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן: גמ' במאי קא מפלגי: אי נימא ברואין מומין קמפלגי דר' יהודה סבר רואין מומין ביו"ט ור' שמעון סבר אין רואין מומין ביו"ט, ולפלגו ברואין מומין דעלמא? בכור שנפל לבור אצטריכא ליה סד"א משום צער בעלי חיים, לעולם ולסקיה בר' יהושע, קמ"ל, אי הכי לא ישחוט לא יעלה וישחוט מבעי ליה? לא צריכא דעבר ואסקיה סד"א לשחטיה קמ"ל, לשחטיה, הא תם הוא? לא צריכא דנפל ביה מומא, והא מוקצה הוא? אלא דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב והשתא הוה ליה מום קבוע מהו דתימא דעתיה עלויה ונשחטיה קמ"ל: ת"ר בכור תם שנפל לבור ר' יהודה הנשיא אומר ירד ממחה ויראה: אם יש בו מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט, אמר לו ר' שמעון בן מנסיא: דברי אמרו אין רואין מומין ביום טוב כיצד נולד בן מום מערב י"ט אין מבקרין אותו ביו"ט, נולד בו מום ביו"ט

עין משפט נר מצוה

כב א ב ג מיי' פ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו' סמג לאוין סה טור שו"ע א"ח סי' תנא סעיף ס:

רבינו חננאל

אומר ירד סומחה ויראה אם יש בו בו' אוקים' ברואין מומין ביום טוב פליגי והאי דקתני נפל לבור איצטריך סד"א משום צער ב"ח ליעריס ולסקיה בר' יהושע דתני אותו ואת בנו שנפלו לבור ר' יהושע אומר מעלה את הראשון ע"מ לשחטו ואינו שוחטו ומעלה את השני קמ"ל דלא עבדינן בר' יהושע ולא יעלה הוה צריך למיתנא ואגב הדא קמ"ל דתרתי. הדא לא יעלה ואי עבר ואסקיה לא ישחוט ואע"ג דנפל ביה השתא מום קבוע והוה ליה מעיו"ם מום עובר. מהו דתימא כיון דהוה ליה מעיו"ם מום עובר והאידנא הוה ליה מום קבוע דעתיה עלויה הוה מאתמול ולאו מוקצה הוא קמ"ל: ת"ר בכור תם שנפל לבור ר' יהודה הנשיא אומר ירד מי שבקי במומין ויראה כו' אמרו לו הרי אמרו אין מבקרין מומין ביו"ט. נולד בו מום מעיו"ם אין מבקרין אותו ביו"ט נולד בו מום ביו"ט רבן שמעון אומר אין זה מן המוכן.